

**Posudek na disertaci Jany Kurešové Františkánská bible z Knihovny Národního muzea
v Praze (XII.B.13) v kontextu dobového malířství 13. století**

Předkládaná disertace představuje klasickou, velmi obsáhlou a poctivě vypracovanou monografií. Jejím nesporným kladem je i návaznost na předchozí časopisecké studie doktorandky, dokládající, že autorka se věnuje předmětné problematice systematicky a dlouhodobě, přičemž svou práci přiměřeně rozšiřuje a v logickém sledu postupuje od parciálních otázek k ucelené syntéze.

Tzv. Františkánská bible, uložená v Knihovně Národního muzea v Praze pod signaturou XII B 13, náleží mezi nejdůležitější rukopisy českého původu druhé poloviny 13. století, v důsledku čehož jí byla již v minulosti po zásluze věnována náležitá pozornost. To, že rukopis je znám a oceňován již řadu desetiletí, však neznámá, že by k tématu nebylo nadále co říci. V posledních letech dochází k prudkému rozvoji studia knižní malby, na němž se začínají podílet i příslušníci nejmladší vědecké generace. Výsledkem je nejen podstatný nárůst faktografických znalostí, ale též metodický posun spočívající především ve schopnosti jemnější slohové analýzy, což vede k přehodnocování dosavadních pohledů, které se nevyhýbá ani těm nejznámějším rukopisům.

Práce je uvozena zhodnocením dosavadního stavu poznání. Doktorandka se musela vyrovnat – a nutno říci, že s úspěchem – se značným objemem dosavadní literatury, včetně zahraniční; množství citací je imponující. Poté jsou uvedeny základní katalogové údaje. Popis je poměrně podrobný, v této souvislosti je třeba uvítat pokus o určení písarských rukou; paleografickým rozborem rukopisu se doposud nikdo uceleně nezabýval. Následuje rozpis obsahu a sledování osudů knihy. Autorka si správně všímá rovněž kodikologické problematiky a ve shodě se závěry dosavadní literatury konstatuje dnešní druhotnou skladbu v jednom svazku. V této souvislosti by ale bylo vítané jednoznačnější zaujetí stanoviska (ať takového, či onakého) v otázce původu rukopisu (minoritský klášter, putovní dílna), stejně jako ve vztahu k opakovaně zmiňovanému, v rukopise zobrazenému řeholníku Godefridovi, při jehož identifikaci dosavadní bádání zatím nedošlo k plnému konsensu.

Práce se ale přirozeně soustřeďuje především na malířskou výzdobu; tato nejrozsáhlejší část tvoří vlastní jádro disertace. Přináší úplný soupis, ale též značně podrobný popis figurálních iniciál (včetně citací incipitů, jejichž iniciály obsahují iluminace), v rámci jejichž rozboru věnuje zaslouženou pozornost též ikonografii (zajímavé je v tomto směru např. zjištění apokryfních zdrojů vyobrazení proroků). Nezanedbává ale ani pečlivou slohovou analýzu včetně dohledávání analogií v zejména v zahraniční rukopisné produkci.

V dalších kapitolách se autorka věnuje ornamentice – jak iniciálám, tak bordurám – a kaligrafické výzdobě. Neomezuje se ale na pouhý popis, od něhož s úspěchem směřuje k systematizaci typologie výzdobných prvků, a to jak dřívků, tak vnitřních i vnějších polí. V tomto směru nezapře silné ovlivnění vedoucím své disertace Viktorem Kubíkem, kterého v hojné míře cituje a jehož metodiku s prospěchem užívá a rozvíjí. Práce je důsledně koncipována z hlediska problémového. Důsledkem tohoto pojetí, tedy rozčlenění látky na jednotlivé otázky, je ovšem do jisté míry opakování určitých závěrů (kontexty s produkcí dílny Giovanniho da Gaibana). To ale není na škodu, tato metoda je plně legitimní.

Disertace se dále detailně věnuje rovněž rozdělení autorských podílů na výzdobě rukopisu. Autorka ve shodě s názorem Jana Květa konstatuje účast čtyř malířských rukou, přičemž u každého iluminátora podává rozbor slohové charakteristiky a podnětů, v jejichž rámci se jeho individuální styl formoval. Tato část představuje svědomitou analytickou práci, kterou je možno v plné míře akceptovat. První mistr, jehož dílem byl celý Starý zákon, vyšel podle dosavadních znalostí z oblasti středního Rýna; další tři, kteří vyzdobili novozákonní část rukopisu, jsou od sebe hůře odlišitelní. Velmi sympatické ale je, že autorka se nezalekla ani tohoto nesnadného úkolu a podíly jejich rukou na jednotlivých iluminacích identifikovala.

V této souvislosti doktorandka nezanedbává ani otázku kontinuity stylové orientace knižní malby v českých zemích ve 13. století – od Mater verborum a Antifonáře sedleckého až po Osecký lekcionář Arnolda Míšeňského, který je pozdějším produktem ateliéru a na jehož výzdobě se pravděpodobně podíleli malíři novozákonní části Bible. Druhému iluminátorovi připisuje i kánonový list Olomouckého misálu, čtvrtý podle ní inspiroval výzdobu Františkánského breviáře.

Nejzávažnějším přínosem disertace je ale začlenění výzdoby do mezinárodních souvislostí; rukopis není vysvětlitelný pouze z domácích zdrojů, což je ostatně naznačeno již v samotném názvu. Autorka zde postupuje přísně metodicky, krok za krokem. Východiskem jí je monografické zpracování z pera Jana Květa, uvádějící rukopis do spojitosti s knižní malbou benátsko-padovského okruhu, pomocí rozpracování Květovy analytické metody Viktorem Kubíkem však dospívá dále, k závěru, že i motivy západního původu jsou podřízeny převládajícímu byzantinizujícímu charakteru výzdoby. Podrobný rozbor ji vede k hledání analogií, přičemž se neomezuje jen na památky knižní malby, ale neopomíná ani vztahy k monumentálnímu umění. Analogie prakticky všech výzdobných prvků, ať ornamentálních či figurálních, nalézá především v padovském skriptoriu Giovanniho da Gaibana. Práce je v tomto směru velmi precizní; je zřejmé, jak velké úsilí musela doktorandka vynaložit, aby k uvedeným závěrům mohla dospět.

Cenné je zejména zařazení rukopisu na patřičné místo v nejbližším okruhu vycházejícím z produkce Gaibanovy dílny a pokračujícím v její tradici, včetně identifikace donátorů, jejichž iniciativou se tento styl rozšířil do střední Evropy. Závažné je též explicitní stanovení chronologické posloupnosti padovských rukopisů a jejich vzájemných vztahů. Detailní analýzou malířské výzdoby, jak figurální, tak ornamentální, autorka dospívá k přesvědčivému názoru, že Bible představuje v rámci navazující skupiny dílo, které stojí nejbližší rukopisům vrcholného období Gaibanovy dílny a současně je jejím nejkvalitnějším článkem, jenž tvoří pomyslný vrchol následného vývoje, aniž by ovšem bylo lze iluminátory identifikovat s jinými tvůrci sledované skupiny. Tento sympaticky vyhraněný autorský názor je patrně nejdůležitějším přínosem práce.

Práce se ovšem neomezuje pouze na vlivy padovského skriptoria. Autorka na základě dosavadní literatury správně konstatuje, že rukopis náleží na přelom románského a gotického slohu, do stylové varianty označované jako Zackenstil. Pro malířství, u něhož se v souvislosti se zpřesněním slohových kritérií ukázalo třeba opustit dřívější předpoklady o přežívání románského slohu, které se však pod vlivem byzantského umění lišilo od francouzské gotiky, navrhl Hans Belting pojem alternativní gotika, který následně převzal Josef Krása.

Disertace je uzavřena stručným soupisem rukopisů, o nichž doktorandka pojednává v souvislosti s problematikou analogií vázících se ke zpracovávané Bibli, a obsáhlým seznamem vyobrazení a použité literatury. Ovšem zcela imponující je mimořádně bohatá, v převážné míře barevná obrazová příloha, u Františkánské bible zachycující prakticky veškeré zdobené strany, takže se svým způsobem blíží zmenšenému faksimile tohoto kodexu. Nicméně v hojné míře jsou představeny i další rukopisy zmiňované v textu, stejně jako doklady monumentálního umění. Za pozornost stojí i skutečnost, že nemalou část fotografií autorka pořídila sama.

K disertaci nemám závažné připomínky; autorka by se snad mohla jen vyvarovat neustálého opakování signatur (netýká se jen Františkánské bible). Jde o práci poctivou a užitečnou, takže ji mohu s klidným svědomím doporučit v předloženém znění a bez výhrad jako odpovídající podklad k udělení titulu Ph.D.

Na Zlaté Hvězdě u Turnova dne 17. 4. 2018

PhDr. Pavel Brodský, CSc., DSc.